

<https://helda.helsinki.fi>

Introduktion

Henricson, Sofie

2019-08-01

Henricson , S & Lindström , J 2019 , ' Introduktion ' , Språk och interaktion , vol. 4 , s. 5-8 .

<http://hdl.handle.net/10138/308412>

unspecified
publishedVersion

Downloaded from Helda, University of Helsinki institutional repository.

This is an electronic reprint of the original article.

This reprint may differ from the original in pagination and typographic detail.

Please cite the original version.

Introduktion

SOFIE HENRICSON & JAN LINDSTRÖM

Språk och interaktion sedan 2008

Denna artikelsamling bildar den fjärde volymen av *Språk och interaktion*, en språkvetenskaplig skriftserie som sedan 2008 utgör ett forum för nordisk forskning om social interaktion och interaktionell lingvistik. Artiklarna har publicerats löpande i Helsingfors universitets digitala publikationsarkiv Helda, och är fritt tillgängliga elektroniskt. Den första artikeln publicerades år 2014 och den sista gavs ut sommaren 2018. I den här utgåvan samlas bidragen i kronologisk ordning. Samtliga artiklar har granskats anonymt av minst två referentgranskare, och som redaktörer vill vi tacka medlemmarna i redaktionsrådet varmt för deras värdefulla vetenskapliga expertis under granskningsprocessen. Volymen finns tillgänglig i såväl digital form som tryckt upplaga. I det följande ger vi en kort orientering om den centrala tematiken för denna volym och sammanfattar innehållet i de sex artiklar som ingår i volymen.

Språkliga asymmetrier i samhällskontext

Sedan sociologerna Harvey Sacks, Gail Jefferson och Emanuel Schegloff på 1960-talet med en förutsättningslös och deltagarorienterad analys som ideal började detaljgranska hur samtal är socialt strukturerade har många slags regelbundenheter i mänsklig interaktion kunnat identifieras. I de tidigare studierna utredde de tre forskarna bland annat hur turtagning och reparationer organiseras (Sacks, Jefferson & Schegloff, 1974; Schegloff, Jefferson & Sacks, 1977), men såväl de här två topikerna som andra grundstrukturer har analyserats vidare i flera uppföljande studier. Efter årtionden av grundforskning kan dagens interaktionsforskare därmed utgå ifrån relativt gedigna grundläggande insikter om centrala samtalsorganiserande principer, ett underlag som möjliggör nya analytiska perspektiv på studiet av språk och interaktion.

Att den ackumulerade grundkunskapen öppnar upp för tillämpade analyser blir tydligt även i den här volymen, med studier av kommunikativa projekt i olika slags institutionella samtal. Där de tidigaste analyserna av samtalsorganisation utgick ifrån informella vardagssamtal innebar 1990-talet ett genomslag för studier av institutionell interaktion (se t.ex. Drew & Heritage, 1992). Även om analyser av institutionella samtal varit ett vanligt inslag sedan dess, är det anmärkningsvärt att institutionella samtal är utgångspunkten för fem av de sex artiklar som

ingår i den här volymen, medan en artikel diskuterar samtalsorganisation utifrån såväl vardagliga som institutionella samtal. Utifrån föreliggande volym framstår institutionella samtal, och inte minst vårdssamtal, som ett framträdande materialslag inom aktuell nordisk interaktionsforskning. Samtidigt innebär ett fokus på en viss typ av interaktion ett indirekt komparativt perspektiv (se Haakana, Laakso & Lindström, 2009): de institutionella samtalens särdrag framstår ofta just som sådana mot den fond som utgörs av de organiserande principerna för vardagsinteraktion, där de institutionella rollerna och agendorna är frånvarande.

En grundlig analys av interaktionen i olika former av institutionella samtal ger ett kunskapsunderlag som kan tillämpas konkret för att utveckla kommunikationen i interaktionen mellan expert och icke-expert. Detta blir särskilt relevant i tydligt asymmetriska deltagarramar, där den institutionella representanten deltar i rollen som expert, maktutövare eller portvaktare, eller där samtalen är språkligt asymmetriska, t.ex. eftersom en eller flera deltagare har en ned-satt kommunikativ förmåga. Noggranna analyser av interaktionen i detta slags samtal kan avslöja vilka kommunikativa mönster som bidrar till att utjämna asymmetrin och öka delaktigheten för samtliga deltagare.

Strävan efter samhällsrelevans kan ses som en allt klarare tendens inom aktuell interaktionsforskning, och även denna trend avspeglas i föreliggande samlingsvolym. Samhällsrelevant forskning av interaktion kan bland annat syfta till att röja hur makt konstrueras och upprätthålls, hur deltagare avbildas som aktiva eller passiva och hur möjligheten till ett jämlikt deltagande motarbetas eller främjas. Detta slags analyser görs i denna volym utifrån offentliga samhällsdiskussioner (Hagren Idevalls artikel), men tangeras även i analyser av asymmetriska samtal inom vård (Janssons artikel; Landqvist & Karlssons artikel).

Många nyanser och nya strukturer återstår trots allt att upptäcka, vilket bäddar för fortsatta utredningar av hur interaktionen är strukturerad, bl.a. med analyser av flera grundläggande interaktionella mönster och flera dimensioner av de aspekter som bygger upp vår interaktion. Till de dimensioner som fått komplettera t.ex. syntax, prosodi och pragmatik hör det multimodala, dvs. hur vi använder blickar, gester och rörelser för att kommunicera med varandra (se t.ex. Käätä & Haddington, 2011; Mondada, 2014; Streeck, Goodwin & LeBaron, 2011). Att den förkroppsligade orienteringen (Nevile, 2015) har etablerat sig inom interaktionsforskningen har synts redan i tidigare nummer av skriftserien, men blir speciellt tydligt i detta fjärde nummer, där observationer av det multimodala ingår i så gott som samtliga analyser.

Klassiska och nya teman inom interaktionsforskning

De sex vetenskapliga artiklarna i denna volym bildar en helhet som erbjuder samhällsrelevanta perspektiv på svensk interaktion i olika institutionella kontexter, analyser av idéutveckling och turkonstruktion i interaktion, samt jämförelser mellan sverigesvenska och finlandssvenska samtal.

I den första artikeln analyserar Gunilla Jansson vårdplaneringssamtal på ett äldreboende, i vilka såväl anställda, klienten som en eller flera anhöriga deltar. Analysen görs med samtalsanalytiska metoder och fokuserar på hur klienter med demens deltar och delaktiggörs i samtalen, och på hur konflikter mellan den institutionella målsättningen att skapa ett skriftligt do-

kument utifrån samtalet och den institutionellt minst lika viktiga uppgiften att skapa en inkluderande dialog kan uppstå och hanteras. Studien anknyter till aktuell nordisk forskning om språkligt asymmetriska samtal (se t.ex. Camilla Lindholms bidrag i *Språk och interaktion 1*, 2008) och inkluderar den potential att konkret kunna bidra till utvecklingen av vårdsamtal som kännetecknar denna forskningstradition.

I artikeln *Idéutvecklingens trepartstruktur og den katalytiske funktion af kritik* diskuterar Brian Due hur idéer och samskapande struktureras interaktionellt. Due analyserar hur kritik av en idé kan fungera som en katalysator för vidareutveckling av idén, snarare än som ett direkt avfärdande av idén. Analysen fäster även uppmärksamhet vid det multimodala ansiktsarbete som görs då idéer läggs fram, kritiserar, och vidareutvecklas i arbetslag. I samband med analysen av det interaktionella samspelet under idéutveckling poängterar Due trepartsstrukturens betydelse i mer komplicerade sekvenser av detta slag. För idéutveckling visar sig den enkla turparsstrukturen inte vara tillräcklig för att avhandla förslaget som lagts fram i första position, och i stället krävs tre positioner med en eller flera turer per position.

Karin Hagren Idevall tar upp ett samhällsrelevant och globalt aktuellt tema i artikeln *Polariserade debatter om migration: Positioneringar och attityder i direktsända valdebatter*. Med utgångspunkt i aktör-nätverksteori visar Hagren Idevall hur positioneringar och attityder i tv-sända valdebatter formas multimodalt av många olika aktörer, där bl.a. deltagare, kameravinklar och bakgrundsbilder bidrar till intrycket av vilka deltagare och frågeställningar som är centrala, hur deltagarna och argumenten förhåller sig till varandra, och ur vilken synvinkel de som diskuterar och de som diskuterar avbildas. Artikeln är en av fem delstudier i Hagren Idevalls doktorsavhandling från 2016.

I volymens fjärde artikel utreder Inga-Lill Grahn hur *tack* används i initierande handlingar i läkare-patient-samtal inspelade i Sverige och i Finland. De initierande tackhandlingar som studeras förekommer i slutet av vårdsamtalen, och utgör ett sätt att avsluta det institutionella samtalet, och samtidigt visa uppskattning för den interaktion som går mot sitt slut. Grahn använder sig av begreppet turpar som analytisk infallsvinkel på de initierande tackhandlingarna, och noterar bland annat att andradraget är tydligt avgränsat till ett *tack* i retur i de sverigesvenska turparen, medan de finlandssvenska initierande tackhandlingarna även kan bemötas med andra slags responsiva turer; normen för reciprocitet i tacksamhetsuttrycken verkar således vara mindre strikt i den ena av varieteterna.

Med Elisabet Engdahls och Per Linells bidrag byts fokus till en empiriskt illustrerad diskussion om emergent samtalsgrammatik och samtalspråkets dialogiska natur. Utifrån såväl autentiskt samtalsmaterial som konstruerade exempel resonerar Engdahl och Linell kring hur tolkningen av ett yttrande görs i relation till föregående yttrande, klarnar i takt med att yttrandet växer fram och manifesteras i den efterföljande sekventiella kontexten. Genom dialogiskt drivna grammatiska analyser av ett urval konstruktioner i svenska samtal utgör artikeln ett fördjupat resonemang kring det antagande om ett ömsesidigt samband mellan interaktionell handling och språklig struktur som utmärker det interaktionellt lingvistiska forskningsfältet (se Couper-Kuhlen & Selting, 2018).

Volymen avslutas med Mats Landqvist och Anna-Malin Karlssons artikel som för oss tillbaka till institutionella samtal inom domänen vård, en institutionell domän som varit i fokus även i det första och det fjärde bidraget. I artikeln analyseras vårdsamtal där par som väntar barn får besked om att fostret har ett allvarligt hjärtfel, och där denna diagnos

leder till att möjligheten att avbryta graviditeten behandlas. Mer specifikt utreder Landqvist och Karlsson hur läkare och patienter förhandlar sig fram till gemensam kunskap under konsultationssamtalet, och hur det gemensamma kunskapsbygget och den konsekvens det får växer fram i växelverkan mellan de perspektiv som ingår i de separata institutionella rollerna som specialistläkare och patient.

Samtliga bidrag framhäver att interaktion handlar om samspel och växelverkan, om att visa uppskattning och bemöta varandras turer med egna turer, och därigenom bekräfta den andra. Hur den dialogiska processen går till är kopplat till den interaktionella inramningen, men även mer grundläggande till hur yttranden växer fram bit för bit online och till hur möjligheten att tolka varandras yttranden och forma sina egna responser till dem ökar i takt med att de produceras. Utifrån olika slags samtal, interaktionella kontexter, analytiska fokus och analysmetoder illustrerar de sex artiklar som ingår i volymen hur centrala dessa utgångspunkter är för möjligheten att uppnå ömsesidig förståelse i mänsklig interaktion.

Referenser

- Couper-Kuhler, Elizabeth & Selting, Margret (red.). 2018. *Interactional linguistics. Studying language in social interaction*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Drew, Paul & Heritage, John (red.). 1992. *Talk at work. Interaction in institutional settings*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Haakana, Markku, Laakso, Minna & Lindström, Jan (red.). 2019. *Talk in interaction. Comparative dimensions*. (Studia Fennica Linguistics 14.) Helsingfors: Finska Litteratursällskapet (SKS). Tillgänglig online: <https://oa.finlit.fi/site/books/10.21435/sflin.14/>
- Hagren Idevall, Karin. 2016. *Språk och rasism. Privilegiering och diskriminering i offentlig, medierad interaktion*. Uppsala: Uppsala universitet.
- Kääntä, Leila & Haddington, Pentti (red.). 2011. *Kieli, keho ja vuorovaikutus. Multimodaalinen näkökulma sosiaaliseen toimintaan*. Helsingfors: Finska Litteratursällskapet (SKS).
- Lindholm, Camilla. 2008. Samtal och demenssjukdom: hur identifiera det ”avvikande”? *Språk och interaktion 1*, 169–187.
- Mondada, Lorenza. 2014. The local constitution of multimodal resources for social interaction. *Journal of Pragmatics*, 65, 137–156.
- Nevile, Maurice. 2015. The embodied turn in research on language and social interaction. *Research on Language and Social Interaction*, 48, 121–151.
- Sacks, Harvey, Schegloff, Emanuel A. & Jefferson, Gail. 1974. A simplest systematics for the organization of turn-taking for conversation. *Language*, 50 (4:1), 696–735.
- Schegloff, Emanuel A., Jefferson, Gail & Sacks, Harvey. 1977. The preference for self-correction in the organization of repair in conversation. *Language*, 53, 361–382.
- Streeck, Jürgen, Goodwin, Charles & LeBaron, Curtis (red.). 2011. *Embodied interaction. Language and body in the material world*. Cambridge: Cambridge University Press.